

HALK EĞİTİM MERKEZİ USTA ÖĞRETİCİLERİNİN DİJİTAL VATANDAŞLIK GÖSTERGELERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF DIGITAL CITIZENSHIP INDICATORS OF PUBLIC EDUCATION CENTER MASTER TRAINERS ACCORDING TO VARIOUS VARIABLES

Büşra ÖKSÜZ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 1busraoksuz@gmail.com
Samsun / Türkiye
ORCID: 0000-0002-2063-8701

Doç. Dr. Şener ŞENTÜRK

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, sener.senturk@omu.edu.tr,
Samsun / Türkiye
ORDIC: 0000-0002-0672-7820

Murat YALÇINKAYA

Samsun/İlkadım Halk Eğitim Merkezi, muratyalcinkaya57@hotmail.com
Samsun / Türkiye
ORCID: 0000-0002-4355-974X

Kâşif DEMİRTAŞ

Samsun/İlkadım Halk Eğitim Merkezi, kasifdemirtas@gmail.com
Samsun / Türkiye
ORCID: 0000-0003-3286-0673

Özet

Bilgi ve teknoloji alanındaki hızlı gelişme, günümüz bilgi çağını dijital bir sürece dönüştürmüştür. Bu süreç, eğitimden sağlığa, iletişimden eğlenceye bütün sosyal sistemleri derinden etkilemiştir. Öğrenme ve yenilenme becerileri, yaşam ve meslek becerileri, bilgi medya ve teknoloji becerileri, öğrenme ortamı, yöntemleri değişmiştir. Hayat boyu öğrenme felsefesi önem kazanırken insanların değişen bu sürece uyum sağlaması hususunda yaygın eğitim kurumları önemli bir rol üstlenmiştir. Bu roldeki en önemli pay da kurumlarda görev yapan öğretmenlere düşmektedir. Bu araştırmada yaygın eğitim kurumlarından olan Halk Eğitim Merkezlerinde görev yapan usta öğreticilerin dijital vatandaşlık göstergelerini ortaya koymak amaçlanmıştır.

Betimsel tarama yöntemi ile desenlenmiş olan araştırmanın örneklemini Samsun Halk Eğitim Merkezlerinde görev yapan 530 usta öğretici oluşturmuştur. Araştırmada veriler, usta öğreticilerin dijital araç kullanım tercihlerine ilişkin kişisel bilgilerin yer aldığı form ve “Dijital Vatandaşlık Ölçeği” ile elde edilmiştir. Normal dağılım gösteren verilerin analizinde usta öğreticilerin, dijital vatandaşlığa ilişkin bakış açılarının, sadece “doğru kullanım” alt boyutunda 4,47 ortalama ile “tamamen katılıyorum” diğer boyutlarda ve genel ortalama ise “katılıyorum” şeklinde olduğu görülmüştür. Cinsiyet bakımından kadınlar ve yaş değişkeni açısından genç usta öğreticiler lehine anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Ayrıca araştırmada katılımcıların tamamının akıllı telefon kullandığı; tamamının WhatsApp kullanırken, bunu sırasıyla Youtube, Instagram ve Facebook gibi sosyal ağların takip ettiği; e-devlet uygulamalarını katılımcıların tamamı yakını kullanırken, kullanım amacına göre sırasıyla sağlık, eğitim, sosyal güvenlik konuları ve bilgi edinme gibi uygulamaların geldiği; katılımcıların %80’inin online alışveriş yaptığı belirlenmiştir.

Anahtar Kavramlar: Dijital vatandaşlık, yetişkin eğitimi, halk eğitim merkezi, usta öğretici

Abstract

The rapid development in the field of information and technology has transformed today's information age into a digital process. This process has deeply affected all social systems, from education to health, from communication to entertainment. Learning and renewal skills, life and professional skills, information media and technology skills, learning environment and methods have changed. While the philosophy of lifelong learning gained importance, non-formal education institutions played an important role in adapting people to this changing process. The most important share in this role falls to the teachers working in institutions. In this research, it is aimed to reveal the digital citizenship indicators of master trainers working in Public Education Centers, which is one of the non-formal education institutions. The sample, which was designed with the descriptive scanning method, consisted of 530 masters working in Samsun Public Education Centers. The data in the research were obtained with the form and the "Digital Citizenship Scale", in which personal information about the digital tool usage preferences of the master trainers is included. In the analysis of the normally distributed data, it was seen that the perspectives of the master trainers on digital citizenship were only in the "correct use" sub-dimension, with an average of 4.47, in the other dimensions, and in the general average, "agree". It was determined that there were significant differences in favor of young master trainers in terms of gender and age variable. In addition, all of the participants in the study used smartphones; while all of them use WhatsApp, followed by social networks such as Youtube, Instagram and Facebook, respectively; While almost all of the participants use e-government applications, applications such as health, education, social security issues and obtaining information come respectively according to the purpose of use; It was determined that %80 of the participants shopped online.

Keywords: Digital citizenship, adult education, public education center, master trainer

1.GİRİŞ

Latince bir şehir devleti ve esas olarak da Roma'ya bağlı birey anlamında “civis” veya “civitas” kelimelerinden türetilen vatandaşlık kavramı, günümüz modern devletlerin kullandığı şeklini alana kadar birçok aşamadan geçmiştir. Vatandaşlık, kişi ile devlet arasındaki hak, görev ve sorumluluk ilişkilerini belirleyen hukuki ve siyasi bağ olarak tanımlanmaktadır (Çatlı ve Keskin, 2021). Düşünce tarihinin başlangıcı sayılan Antik Yunan'ın ünlü filozoflarından Aristoteles vatandaş, devleti yöneten ve yönetilen kişi olarak tanımlamıştır. Atina demokrasisinde vatandaşlık ve vatandaşlık hakları sadece soylu bir grup için kullanılmış ve Yunanlı olmayanlar, kadınlar ve köleler bu kavramın dışında bırakılmıştır. Roma İmparatorluğunda vatandaş, sadakat karşılığında askerler ve yargıçlar tarafından koruma altına alınan ve devlet işlerine karışmadan yaşayan kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır (Smith, 2002). Orta çağda vatandaşlık feodal yapının etkisi altına girmiş ve vatandaşlıkları yasal koruma hakkıyla sınırlandırılmıştır.

Yeniden doğuş olarak adlandırılan Rönesans dönemi ile birlikte vatandaşlık, özgürlük kavramı ile ilişkilendirilmiş ve kendi kendisini yönetme fikri baskın olmaya başlamıştır. Fransız devriminin etkisiyle birlikte vatandaşlık, yönetilen kalıbından çıkarak eşit imkanlara ve eşit konuma sahip olma anlamına bürünmüştür. 20. yüzyılda ise vatandaşlığın temel hak ve özgürlükler kapsamında değer kazandığı görülmektedir (Tan, 2019).

Son yıllarda ise bilişim ve iletişim teknolojilerinin hızla gelişmesi toplumların yaşayış biçimlerini değiştirmiş ve teknolojiyle ilişkili birçok kavramın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Büyük veriler, yapay zekâ, e-öğrenme, dijital kimlik, dijital dönüşüm ve e-devlet bu kavramlara örnek olarak verilebilir. Yaşanan değişim ve gelişimler vatandaşlık kavramı üzerinde de etkili olmuş ve dijital vatandaşlık kavramını doğurmuştur (Öztürk, 2015). Bireylerin ve toplumların yaşam tarzları dijitalleşmeye başlamış ve dijital bir nesil ortaya çıkmıştır. Dijital bir dünyada, dijital araçların doğru ve etkin bir şekilde kullanımı önemli bir konu haline gelmiştir. Alışveriş, eğitim, eğlence, iş, iletişim, sosyalleşme, haber alma gibi pek çok uygulamanın internet ortamına taşınması ile dijital araçlar her yaş grubu için zorunlu bir kullanım alanı haline gelmiştir. Bu noktaların yaşam biçimi haline gelmesi ise dijital vatandaş sıfatını ortaya çıkarmıştır (Som Vural, 2016). Dijital vatandaşlık topluma çevrimiçi katılma yeteneği olarak karşımıza çıkmaktadır (Mossberger, Tolbert, McNeal, 2008). Dijital vatandaş, dijital araçları bilinçli kullanan, çevrimiçi ortamlardaki bilgileri olduğu gibi kabul etmeyip eleştiri süzgecinden geçiren, ne aradığını bilen, yeniliklere açık, kullandığı teknolojinin etik kurallarına ve kişi haklarına uygun bir sorumlulukla hareket eden birey olarak ifade edilmektedir. (Dinlemez, 2021). Çubukçu ve Bayzan (2013)'a göre dijital vatandaş, "bilgi ve iletişim kaynaklarını kullanırken eleştirebilen, çevrimiçi yapılan davranışların etik sonuçlarının farkında olan, teknolojiyi başkalarına zarar vermeden kullanabilen, internet ortamında iletişim hakkını kullanan, yaptığı paylaşımlarda hukuk ve etik ilkelere uyan bireydir." Geleneksel vatandaşlıkta bireylerin sadakat bağı ile devlete bağlanması söz konusu iken dijital vatandaşlıkta ise bireylerin vatandaşlık hak ve sorumluluklarını dijital ortamlar üzerinden yerine getirmeleri söz konusudur. Dijital vatandaşlık, dijital platformların güvenli bir şekilde nasıl kullanılacağı üzerine odaklanmaktadır.

Dijital vatandaşlığı, teknolojinin kullanımı ile ilgili normlar olarak tanımlayan Ribble, Bailey ve Ross (2004) dijital vatandaşlığı oluşturan dokuz boyut bulunduğunu ileri sürmüştür. Bunlar: Dijital İletişim, Dijital Güvenlik, Dijital Erişim, Dijital Sağlık, Dijital Hak ve Sorumluluklar, Dijital Hukuk, Dijital Etik, Dijital Okuryazarlık ve Dijital Ticarettir.

Ribble (2011) dijital erişimi, topluma elektronik bir ortamdan katılım sağlamak, Dijital ticareti, dijital ortamda mal ve hizmet alım-satımı, Dijital iletişimi, elektronik bilgi alışverişi, Dijital okuryazarlığı teknoloji ve teknoloji kullanımı ile ilgili öğretim ve öğrenme süreci, Dijital hak ve sorumlulukları dijital dünyada herkesi kapsayan özgürlükler, Dijital sağlığı teknoloji dünyasında fiziksel ve psikolojik olarak iyi olma durumu, Dijital güvenliği, güvenliği sağlamak için alınan elektronik önlemler şeklinde tanımlamıştır. Ribble (2011), dijital hukuk kavramını "eylemlerin elektronik sorumluluğu" olarak ifade etmiş ve Ribble ve Bailey (2007) yapmış oldukları bir başka çalışmada ise teknoloji kullanımını düzenleyen kısıtlamalar ve yasal haklar şeklinde tanımlamalar yapmıştır.

Dijital vatandaşların, dijital araçları kullanırken gerekli kuralları bilmeleri, sorumluluk duygusuyla hareket etmeleri ve meydana gelebilecek olan bazı tehlikelere karşı bilinçli olmaları gerekmektedir. Bu noktada dijital dünyaya uyum sağlamak ve dijital vatandaşlık becerilerini bireylere kazandırmak için yaygın eğitim kurumları önemli bir rol üstlenmektedir. Bu roldeki en önemli pay da bu kurumlarda görev yapan usta öğreticilere düşmektedir. Bu araştırma da yaygın eğitim kurumlarından olan Halk Eğitim Merkezleri'nde görev yapan usta öğreticilerin dijital vatandaşlık göstergelerini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır.

2. YÖNTEM

Araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeliyle desenlenmiştir. Ortama ya da duruma müdahale edilmeyen modelde, durum ya da konu olduğu gibi aktarılır (Schreiber and Asner-Self, 2011; Fraenkel, Wallen, and Hyun 2012).

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler, araştırmacılar tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu” ve Ribble ve Bailey’in (2007) tarafından geliştirilmiş, Türkiye için geçerlik güvenirlik çalışması Som Vural (2016) tarafından yapılmış olan “Dijital Vatandaşlık Ölçeği” ile elde edilmiştir. 23 madde bulunan ölçek beş alt faktörden oluşmuş olup, Kesinlikle Katılıyorumdan (5), Kesinlikle Katılmıyorum (1) şeklinde beşli likert tipi ile yapılandırılmıştır. Ölçeğin, Güvenlik ve etik boyutları ‘doğru kullanım’ faktöründe, Ticaret ve okuryazarlık boyutu ‘çevrimiçi işlemler’ faktöründe, Erişim boyutu, ‘erişim’ faktöründe, Sağlık boyutu, ‘sağlık’ faktöründe, Hak ve sorumluluklar boyutu ‘toplumsal sorumluluk’ faktöründe yer almıştır. Bu çalışma için ölçeğin güvenirlik katsayısı ,835 olarak hesaplanmıştır.

Verileri Analizi

Dijital Vatandaşlık Ölçeğinden elde edilen toplam puanların normal dağılım koşulunu sağlayıp sağlamadığını incelemek üzere yapılan Kolmogorov-Smirnov (K-S) testi sonucunda normal dağılımın söz konusu olmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($p < .05$). Bununla birlikte Dijital Vatandaşlık Ölçeğinden elde edilen puanların çarpıklık değerlerinin ,722 basıklık değerlerinin ,991 arasında olduğu görülmüştür. Tabasnick ve Fidell’e (2013) göre -1,5 ile +1,5 arasında yer alan değerlerin normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir. Bu nedenle yapılacak analizlerde normal dağılım testlerinden t testi ve varyans analizi kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması için beşli ölçek aralıkları 0.80 (5- 1=4 \Rightarrow 4/5=0.80) oranında eşit aralıklar olarak, Tamamen katılıyorum 4.20 – 5.00; Katılıyorum 3.40 – 4.19; Kısmen 2.60 – 3.39; Katılmıyorum 1.80 – 2.59; Hiç Katılmıyorum 1.00 – 1.79 şeklinde belirlenmiştir.

3.BULGULAR

Bu bölümde usta öğretmenlerin dijital vatandaşlık göstergelerinin çeşitli değişkenler açısından incelemek amacıyla toplanan verilerin analiz edilmesi sonucu ortaya çıkan bulgular sunulmaktadır.

Katılımcılara Yönelik Demografik Bulgular

Araştırmaya katılan usta öğretmenlere yönelik demografik bulgular Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Araştırmaya Katılan Usta Öğreticilere İlişkin Demografik Bulgular

Değişkenler	Alt değişkenler	F	%
Cinsiyet	Kadın	438	82,6
	Erkek	92	17,4
Eğitim düzeyi	İlkokul	30	5,7
	Ortaokul	47	8,9
	Lise	229	43,2
	Lisans	207	39,1
	Lisansüstü	17	3,2
Yaş	13-22	184	34,7
	23-40	189	35,7
	41+	157	29,6
Teknoloji Kullanım Sıklığı	Hiçbir Zaman Kullanmıyorum		
	Günde 1-2 saat	217	40,9
	Günde 3-4 saat	183	34,5
	Günde 5-6 saat	95	17,9
	Günde 7-8 saat	24	4,5
Online alış-veriş	Günde 9 saat ve fazlası	11	2,2
	Evet yapıyorum	422	79,6
	Hayır yapmıyorum	108	20,4
	Hiç kullanmıyorum	41	7,8
E-devlet kullanımı	Ara sıra kullanıyorum	377	71,1
	Sık sık kullanıyorum	112	21,1

Katılımcıların cinsiyet, eğitim düzeyi, yaş, teknoloji kullanım sıklığı gibi özelliklerine yer verilmiştir. Buna göre araştırmaya 438 kadın, 92 erkek katılmıştır. Eğitim düzeyi bakımından katılımcıların yaklaşık %83’ü lise ve üniversite mezunudur. Yaş bakımından eşit bir dağılım gösteren katılımcıların %79,6’sının online alışveriş yaptığı, %92,2’sinin e-devlet kullandıkları görülmüştür.

Araştırmanın Amacına İlişkin Bulgular

Dijital vatandaşlık Ölçeğine İlişkin Bulgular

Katılımcılara uygulanan Dijital Vatandaşlık Ölçeğinden alınan toplam puanlar ve ölçeğin alt boyutlarından alınan puanların aritmetik ortalaması ve standart sapmaları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Alt Boyutlar	N	\bar{x}	Min.	Max.	Ss
Doğru kullanım	530	4,4755	1,36	5,00	4,4755
Çevrimiçi	530	4,1179	1,00	5,00	4,1179
Sağlık	530	4,0665	1,33	5,00	4,0665
Erişim	530	4,2340	1,33	5,00	4,2340
Sorumluluk	530	3,5481	1,00	5,00	3,5481
Toplam	530	4,0884	2,00	5,00	4,0884

Tablo 2’deki verilere göre katılımcıların dijital vatandaşlık düzeylerine ilişkin aritmetik ortalama \bar{x} =4.088’dir. Bu durumda katılımcıların dijital vatandaşlık düzeylerinin yüksek olduğu söylenebilir. Alt boyutlar bakımından en yüksek ortalamanın \bar{x} =4,47 ile doğru kullanım; en düşük ise \bar{x} =3,54 ortalama ile toplumsal sorumluluk boyutunda olduğu görülmüştür.

Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bulgular

Öğretmenlere uygulanan “Dijital Vatandaşlık Ölçeği” puanlarının usta öğreticilerin cinsiyetlerine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere t-testi gerçekleştirilmiş ve test sonuçları Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3: Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Dijital vatandaşlık Düzeyleri

	Cinsiyet	N	\bar{x}	Ss	Sd	t	p
Doğru kullanım	Kadın	438	4,4814	,61548	528	,489	,625
	Erkek	92	4,4472	,58959			
Çevrimiçi	Kadın	438	4,1050	,76001	528	-,858	,391
	Erkek	92	4,1793	,73317			
Sağlık	Kadın	438	4,0957	,67832	528	2,069	,039*
	Erkek	92	3,9274	,84336			
Erişim	Kadın	438	4,2162	,63118	528	-1,431	,153
	Erkek	92	4,3189	,60166			
Toplumsal Sorumluluk	Kadın	438	3,5742	,85082	528	1,526	,128
	Erkek	92	3,4239	,89545			
Toplam	Kadın	438	4,0945	,50397	528	,597	,551
	Erkek	92	4,0596	,53812			

Tablo 3, incelendiğinde katılımcıların Dijital Vatandaşlık Ölçeğinden almış oldukları puanların cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan t-testi sonucunda, ölçeğin sağlık boyutunda (t=2.069) p<.05. kadın katılımcılar lehine anlamlı farklılık olduğu, diğer tüm alt boyutlarda gruplar arasında istatistiksel açıdan p<0.05 düzeyinde anlamlı bir farklılık saptanmadığı görülmüştür.

Eğitim Düzeyine İlişkin Bulgular

Öğretmenlere uygulanan Dijital Vatandaşlık Ölçeği puanlarının öğretmenlerin eğitim düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere ANOVA gerçekleştirilmiş ve test sonuçları Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4: Katılımcıların Eğitim Düzeyine Göre Dijital Vatandaşlık Düzeyleri

Alt Boyutlar	Kaynak	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Doğru kullanım	Gruplar Arası	2,502	4	,626	1,686	,152
	Gruplar İçi	194,761	525	,371		
	Toplam	197,264	529			
Çevrimiçi	Gruplar Arası	7,715	4	1,929	3,444	,009
	Gruplar İçi	294,040	525	,560		
	Toplam	301,755	529			
Sağlık	Gruplar Arası	4,456	4	1,114	2,220	,066
	Gruplar İçi	263,495	525	,502		
	Toplam	267,951	529			
Erişim	Gruplar Arası	4,408	4	1,102	2,844	,024
	Gruplar İçi	203,434	525	,387		
	Toplam	207,842	529			
Toplumsal Sorumluluk	Gruplar Arası	4,793	4	1,198	1,629	,166
	Gruplar İçi	386,230	525	,736		
	Toplam	391,023	529			
Toplam	Gruplar Arası	2,035	4	,509	1,973	,097
	Gruplar İçi	135,402	525	,258		
	Toplam	137,437	529			

Tablo 4 incelendiğinde, katılımcıların Dijital Vatandaşlık Ölçeğinden aldıkları puanlar arasında ölçeğin çevrimiçi ve erişim alt boyutlarından $p < .05$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Alt boyutlardaki farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla LSD testi yapılmış ve Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5: Eğitim düzeyine İlişkin çevrimiçi ve erişim Alt Boyutları LCD Testi

Branş	Çevrimiçi	Erişim	İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Lisansüstü
İlkokul	3,8833	3,9780			+	*+	*+
Ortaokul	3,8936	4,0564				*+	*
Lise	4,0786	4,2448	+				
Lisans	4,2283	4,2882	*+	*+			
Lisansüstü	4,3382	4,3724	*+	*			

*Çevrimiçi alt boyutuna ilişkin anlamlı farklılık
+ Erişim boyutuna ilişkin anlamlı farklılık

Eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonucunda;

- “Çevrimiçi (*)” alt boyutunda ilkokul ve ortaokul mezunları ile lisans ve lisansüstü mezunları arasında lisans ve lisansüstü mezunları lehine;
- “Erişim (+)” alt boyutunda ilkokul mezunları ile lise, lisans ve lisansüstü mezunları arasında lise, lisans ve lisansüstü mezunları lehine; ortaokul mezunları ile lisans ve lisansüstü mezunları arasında lisans ve lisansüstü mezunları lehine anlamlı farklılıklar olduğu bulunmuştur.

Yaş Değişkenine İlişkin Bulgular

Öğretmenlere uygulanan Dijital Vatandaşlık Ölçeği puanlarının katılımcıların yaşlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere ANOVA gerçekleştirilmiş ve test sonuçları Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6: Katılımcıların Yaş Değişkenine Göre Dijital Vatandaşlık Düzeyleri

Alt Boyutlar	Kaynak	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Doğru kullanım	Gruplar Arası	2,928	2	1,464	3,971	,019
	Gruplar İçi	194,335	527	,369		
	Toplam	197,264	529			
Çevrimiçi	Gruplar Arası	,548	2	,274	,479	,620
	Gruplar İçi	301,207	527	,572		
	Toplam	301,755	529			
Sağlık	Gruplar Arası	11,349	2	5,675	11,654	,000
	Gruplar İçi	256,602	527	,487		
	Toplam	267,951	529			
Erişim	Gruplar Arası	,948	2	,474	1,207	,300
	Gruplar İçi	206,894	527	,393		
	Toplam	207,842	529			
Toplumsal Sorumluluk	Gruplar Arası	2,344	2	1,172	1,589	,205
	Gruplar İçi	388,679	527	,738		
	Toplam	391,023	529			
Toplam	Gruplar Arası	1,499	2	,749	2,905	,056
	Gruplar İçi	135,938	527	,258		
	Toplam	137,437	529			

Tablo 6 incelendiğinde, katılımcıların Dijital Vatandaşlık Ölçeğinden aldıkları puanlar arasında ölçeğin doğru kullanım ve sağlık alt boyutlarından $p < .05$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Alt boyutlardaki farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla LSD testi yapılmış ve Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7: Yaş Değişkenine İlişkin Çevrimiçi ve Erişim Alt Boyutları LCD Testi

Branş	doğru kullanım	sağlık	13-22	23-40	41+
13-22	4,388	3,880			
	5	4		+	*+
23-40	4,478	4,103			
	0	6		+	
41+	4,574	4,239			
	4	9			*+

* doğru kullanım alt boyutuna ilişkin anlamlı farklılık
+ sağlık alt boyutuna ilişkin anlamlı farklılık

Yaş değişkenine göre anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonucunda;
“Doğru kullanım (*)” alt boyutunda 13-22 yaş arası katılımcılarla 41 yaş ve üzeri katılımcılar arasında 41 yaş ve üzeri katılımcılar lehine;
“Sağlık (+)” alt boyutunda 13-22 yaş arası katılımcılarla 23-40 ve 41 üzeri katılımcılar arasında 23-40 ve 41 yaş üzeri katılımcılar lehine anlamlı farklılıklar olduğu bulunmuştur.

Kullanım Sıklığı Değişkenine İlişkin Bulgular

Öğretmenlere uygulanan “Dijital Vatandaşlık Ölçeği” puanlarının katılımcıların yaşlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere ANOVA gerçekleştirilmiş ve test sonuçları Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8: Katılımcıların Kullanım Sıklığı Değişkenine Göre Dijital Vatandaşlık Düzeyleri

Alt Boyutlar	Kaynak	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Doğru kullanım	Gruplar Arası	2,495	4	,624	1,682	,153
	Gruplar İçi	194,768	525	,371		
	Toplam	197,264	529			
Çevrimiçi	Gruplar Arası	3,487	4	,872	1,535	,191
	Gruplar İçi	298,267	525	,568		
	Toplam	301,755	529			
Sağlık	Gruplar Arası	12,628	4	3,157	6,491	,000
	Gruplar İçi	255,324	525	,486		
	Toplam	267,951	529			
Erişim	Gruplar Arası	4,406	4	1,102	2,843	,024
	Gruplar İçi	203,436	525	,387		
	Toplam	207,842	529			
Toplumsal Sorumluluk	Gruplar Arası	3,280	4	,820	1,110	,351
	Gruplar İçi	387,743	525	,739		
	Toplam	391,023	529			
Toplam	Gruplar Arası	1,397	4	,349	1,348	,251
	Gruplar İçi	136,040	525	,259		
	Toplam	137,437	529			

Tablo 8 incelendiğinde, katılımcıların ‘Dijital Vatandaşlık Ölçeği’nden aldıkları puanlar arasında ölçeğin sağlık ve erişim alt boyutlarından $p < .05$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Alt boyutlardaki farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla LSD testi yapılmış ve Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9: Kullanım Sıklığı Değişkenine İlişkin Çevrimiçi ve Erişim Alt Boyutları LCD Testi

Branş	*sağlık	+erişim	Günde 1-2 saat	Günde 3-4 saat	Günde 5-6 saat	Günde 7-8 saat	Günde 9 saat ve fazlası
Günde 1-2 saat	4,2472	4,1611		*	*+	*+	
Günde 3-4 saat	3,9635	4,2498					
Günde 5-6 saat	3,9434	4,3404	*				
Günde 7-8 saat	3,8050	4,4725	*+				
Günde 9 saat ve fazlası	3,8491	3,9700	*+				

* sağlık alt boyutuna ilişkin anlamlı farklılık
+ erişim alt boyutuna ilişkin anlamlı farklılık

Kullanım sıklığı değişkenine göre anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonucunda; “Sağlık (*)” alt boyutunda “Günde 1-2 saat” kullanım sıklığı olanlar ile “Günde 3-4 saat”, “Günde 5-6 saat, ve “Günde 7-8 saat” kullanlar arasında Günde 1-2 saat kullanan katılımcılar lehine; “Erişim (+)” alt boyutunda Günde 1-2 saat kullanım sıklığı olanlar ile “Günde 5-6 saat” ve “Günde 7-8 saat” kullanlar arasında “Günde 5-6 saat” ve “Günde 7-8 saat” kullanan katılımcılar lehine anlamlı farklılıklar olduğu bulunmuştur. Dolayısıyla internet kullanım sıklığı sağlıklı erişimi sıkıntıya sokarken, kullanım sıklığının artması erişimi daha mümkün kılmaktadır denilebilir.

Tablo 10: Sosyal medya kullanımı

Kullanılan sistem	F	%
WhatsApp	525	99,06
YouTube	428	80,75
Instagram	297	56,04
Facebook	231	43,58
Twitter	202	38,11
Pinterest	197	37,17
Telegram	169	31,89
SnapChat	147	27,74
TikTok	44	8,30
Reddit	4	0,75
Wattpad	1	0,19
Linkedin	1	0,19

Tablo 10'daki veriler incelendiğinde katılımcıların %99,06'sı WhatsApp uygulamasını kullanırken, bunu sırasıyla %80,75 ile YouTube, %56,04 ile Instagram, %43,58 ile Facebook gibi sosyal medya araçlarının takip ettiği görülmektedir.

Tablo 11: E-Devlet uygulamaları

Uygulama	F	%
Sağlık	327	61,70
Eğitim	225	42,45
Sosyal Güvenlik	135	25,47
Bilgi Edinme	126	23,77
İş ve Kariyer	97	18,30
İletişim	86	16,23
Vergi	57	10,75
Adalet	56	10,57
Trafik ve Ulaşım	37	6,98
Ceza	35	6,60
Mevzuat	29	5,47
Şikayet	29	5,47
Ceza	5	0,94

Tablo 11' e göre katılımcıların tamamına yakını e-devlet uygulamasını kullandıkları gözlemlenmiştir. Kullanım amaçlarına göre sırasıyla sağlık, eğitim, sosyal güvenlik ve bilgi edinme gibi uygulamaların geldiği görülmektedir.

Tablo 12: Dijital sistemi ne için kullandığı

Kullanım amacı	F	%
Eğitim/Araştırma	401	75,66
İletişim	348	65,66
Zaman geçirme	211	39,81
Alışveriş	156	29,43
Eğlence/Oyun	144	27,17
İş	99	18,68

Tablo 12 incelendiğinde katılımcıların dijital sistemleri %75,66 oranında eğitim/araştırma için kullandığı görülürken bunu sırasıyla %65,66 ile iletişim, %39,81 ile zaman geçirme ve %29,43 ile alışverişin izlediği tespit edilmiştir.

4.SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmanın genel amacını Halk Eğitim Merkezlerinde görev yapan usta öğretmenlerin dijital vatandaşlık göstergeleri oluşturmaktadır. Elde edilen bulgular sonucunda katılımcıların dijital vatandaşlık düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Alt boyutlar bakımından en yüksek ortalamanın 'doğru kullanım', en düşük ortalamanın ise 'toplumsal sorumluluk' boyutunda olduğu gözlemlenmiştir. Som-Vural (2016) tarafından yapılan çalışmada ise alt faktörlerden erişim faktörünün en yüksek değerde olduğu ve bunu sırasıyla doğru kullanım, çevrimiçi işlemler, sağlık ve toplumsal sorumluluk faktörlerinin izlediği ortaya konulmuştur.

Dinlemez (2021)'in Türkçe öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişkinin analiz edilmesini amaçlayan çalışmasında; Türküresin (2019)'in ortaokul öğretmenlerinin dijital vatandaşlık davranışlarını incelenmesi amacıyla yaptığı çalışmasında; Bakır (2016)'ın sınıf öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık seviyelerinin dijital vatandaşlık alt boyutlarına göre incelenmesini amaçlayan çalışmasında; Sakallı (2015)'in sınıf öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi çalışmasında elde edilen bulgular sonucunda dijital vatandaşlık algılarının yüksek olması bu çalışmanın sonuçları ile uygunluk göstermektedir.

Çalışmada cinsiyet bakımından kadınlar ve yaş değişkeni açısından doğru kullanım alt boyutunda 41 yaş ve üzeri katılımcılar lehine, sağlık alt boyutunda 23-40 yaş ve 41 yaş üzeri katılımcılar lehine anlamlı farklılıklar olduğu ortaya konulmuştur. Arcagök (2020) tarafından yapılan öğretmenlerin dijital vatandaşlığa yönelik algılarının incelenmesi çalışmasında 215 öğretmene uygulamış olduğu "Dijital Vatandaşlık Ölçeğinden" elde ettiği analizler sonucunda öğretmenlerin dijital vatandaşlık algılarının yüksek olduğunu gözlemlenmiştir. Ancak çalışmada erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre dijital vatandaşlık algılarının daha yüksek olduğunun tespit edilmesi ve Kocadağ (2012) tarafından öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmada erkek öğretmen adaylarının lehine anlamlı farklılıklar olduğunun ortaya konulması bu çalışmanın sonuçları ile örtüşmemektedir.

Ayrıca araştırmada katılımcıların tamamının akıllı telefon kullandığı; tamamının WhatsApp kullanırken, bunu sırasıyla Youtube, Instagram ve Facebook gibi sosyal ağların takip ettiği; e-devlet uygulamalarını katılımcıların tamamına yakını kullanırken, kullanım amacına göre sırasıyla sağlık, eğitim, sosyal güvenlik konuları ve bilgi edinme gibi uygulamaların geldiği; katılımcıların %80'inin online alışveriş yaptığı belirlenmiştir. Katılımcıların %75'inin dijital sistemleri eğitim/araştırma amacıyla kullandıkları tespit edilmiştir. Dolayısıyla katılımcıların dijitalleşen dünya içerisinde dijital araçları aktif olarak kullandıkları görülmektedir.

Bireylerin ve toplumların yaşam tarzları dijitalleşmeye başlamış ve dijital bir nesil ortaya çıkmıştır. Dijital bir dünyada, dijital araçların doğru ve etkin bir şekilde kullanımı önemli bir konu haline gelmiştir. Alışveriş, eğitim, eğlence, iş, iletişim, sosyalleşme, haber alma gibi pek çok uygulamanın internet ortamına taşınması ile dijital araçlar her yaş grubu için zorunlu bir kullanım alanı haline gelmiştir. Teknolojik bir geleceğin bizleri beklediğini ileri süren, büyük veri ve yapay zekâ gibi kavramlara büyük önem veren fütürizm, olumlu bir gelecek inşası düşüncesi ile teknolojiyi ele almaktadır (Akboğa, 2021). Dolayısıyla yaşamımızın her alanına nüfuz eden dijital ortamlarda güvenlik önlemlerine, etik davranmaya, karşımıza çıkabilecek her türlü olumlu ve olumsuz durumlara karşı önlem almaya dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle dijital vatandaşlığın gün geçtikçe önemini arttırdığı günümüz toplumunda dijital vatandaşlığa geçişte hizmet içi eğitim programı geliştirilmesi önerilebilir.

KAYNAKÇA

Akboğa, İ. (2021). Süper akıllı toplum: Fütürizm ve dijital kültür. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 3 (7), 2687-2641.

Arcagök, S. (2020). Öğretmenlerin dijital vatandaşlığa yönelik algılarının incelenmesi, *Van Yüzcü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (1), 534-556.

Bakır, E. (2016). *Sınıf öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık seviyelerinin dijital vatandaşlık alt boyutlarına göre incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Çatlı, M. ve Keskin, S. (2021). İnsan haklarının değişime açık konusu: dijital vatandaşlık kavramı üzerine bir inceleme, *Kamu Denetçiliği Kurumu*, sayı 14.

Çubukçu, A. ve Bayzan, Ş. (2013). Türkiye'de dijital vatandaşlık algısı ve bu algıyı internetin bilinçli, güvenli ve etkin kullanımı ile artırma yöntemleri. *Middle Eastern and African Journal of Educational Research*, 5,

Dinlemez, Ş. (2021). *Türkçe öğretmeni adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri ile dijital vatandaşlık düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çanakkale.

Karen Mossberger, Caroline J.Tolbert ve Ramona S. McNeal (2008). “Digital citizenship: The Internet, society, and participation”, The MIT Press Cambridge, Massachusetts London, England,

Kocadağ, T. (2012). *Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Öztürk, M. (2015). *Ortaokul öğrencilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.

Ribble, M. (2007). Digital citizenship in schools. Eugene, OR: International Society for Technology in Education

Ribble, M. ve Bailey, G. (2007). Digital citizenship in schools. Washington, DC: International Society for Technology in Education.

Ribble, M. S., Bailey, G. D ve Ross, T. W. (2004). Digital citizenship: addressing appropriate technology behavior. Learning and Leading with Technology, 32 (1) 6-9.

Ribble, M. (2011). Digital Citizenship in Schools (2nd ed.). Eugene, OR: International Society for Technology in Education

Sakallı, H. (2015). *Sınıf öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

Som-Vural, S. (2016). *Üniversite öğrencilerinin bakış açısıyla dijital vatandaşlık göstergelerinin incelenmesi*, (Yayımlanmamış doktora tezi), Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Smith, R. M. (2002). Modern citizenship. Isın, E. F. ve Turner, B. S. (Eds.), Handbook of citizenship studies içinde (s.105). London: Sage.

Tan, B. (2019). *Ortaokul öğrencilerinin internet kullanımına ilişkin görüşlerinin dijital vatandaşlık kapsamında incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.

Türküresin, K. (2019). *Ortaokul öğretmenlerinin dijital vatandaşlık davranışlarının incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.